

PATIËNTEN INFORMATIE

Voeding bij levercirrose

**MAASSTAD
ZIEKENHUIS**

een santeon ziekenhuis

Met deze folder willen wij u informeren over de voeding bij levercirrose. Deze informatie is bedoeld als aanvulling op uw gesprek met de diëtist en niet ter vervanging van een persoonlijk advies.

Levercirrose

De lever is een belangrijk orgaan die in het lichaam heel veel functies heeft. Wanneer er sprake is van levercirrose, is het leverweefsel zo erg beschadigd dat het niet meer kan herstellen. Levercellen gaan eerst ontsteken en sterven daarna af. Hierdoor ontstaat er zoveel littekenweefsel dat de lever verder beschadigd raakt en steeds minder goed gaat werken.

Levercirrose kan ontstaan door:

- een chronische infectie (hepatitis);
- vervetting van de lever bij ernstig overgewicht;
- vergiftiging na bijvoorbeeld overmatig alcohol- of medicijngebruik;
- door een (erfelijke) ziekte.

Het duurt vaak jaren voordat er klachten optreden. Deze klachten kunnen zijn:

- afname van de eetlust;
- misselijkheid;
- braken;
- buikpijn;
- concentratieverlies;
- geelzucht;
- jeuk;
- ook komt gewichtsverlies vaak voor, met daarbij vermoeidheid en zwakte door afname van spierweefsel en spierkracht.

Als de levercirrose al langer bestaat, kunnen er complicaties optreden.

Voorbeelden hiervan zijn:

- slokdarmspataderen (varices);
- ophoping van vocht in de buikholte (ascites);
- vocht in de enkels;
- traagheid door ophoping van afvalstoffen in het bloed (encefalopathie);
- u kunt ondervoed raken, waarbij er meer risico is op infecties.

De voedingsadviezen zijn erop gericht om uw conditie zo goed mogelijk in stand te houden en complicaties of het risico daarop, te verminderen.

Goede voeding

Zorg ervoor dat u gevarieerd eet, zodat het lichaam alle voedingsstoffen krijgt die het nodig heeft. Niet alleen overdag, maar ook 's nachts zijn voedingsstoffen nodig om te kunnen functioneren.

Een gezonde lever heeft genoeg suikers op voorraad om te kunnen gebruiken wanneer dat nodig is. Als er lange tijd niet wordt gegeten, zoals in de nacht, worden normaal gesproken de opgeslagen suikers omgezet in energie. Bij levercirrose echter kan de lever minder suikers opslaan, zodat er 's nachts een energietekort ontstaat. In zo'n situatie wordt spiermassa als energiebron gebruikt. Daardoor verminderen de spiermassa en spierkracht. Conditie en weerstand gaan achteruit en de voedingstoestand vermindert.

Uit onderzoek is gebleken dat mensen met levercirrose al een voedingstekort kunnen krijgen als ze 8 tot 10 uur lang niets eten. (Bij mensen met een gezonde lever gebeurt dit pas na 36 uur). Het advies is daarom als volgt:

- Neem een goed ontbijt met koolhydraten (suikers en zetmeel) en eiwitten, zo snel mogelijk na het opstaan.
- Gebruik minimaal 4 maaltijden per dag (ontbijt, lunch, avondmaaltijd, bedtime snack) en eventueel tussendoortjes.
- Neem voor het slapen gaan een 'bedtime snack'.

Een **'bedtime snack'** is een maaltijd vlak voor het slapen die genoeg koolhydraten (suikers en zetmeel) en eiwitten levert om de nacht mee door te komen. Bijvoorbeeld:

- een ruime portie vruchtenkwark -yoghurt of vla met cruesli en een banaan;
- een ruime portie kwark of yoghurt, met dadels of ander geweekt gedroogd fruit;
- 2 sneden brood waarvan 1 met belegd met hartig beleg, 1 met zoet beleg en een beker;
- chocolademelk;
- een paar crackers met Franse kaas, makreel of tonijnsalade en een glas vruchtensap;
- 2 wentelteefjes en een glas vruchtensap;
- 1 snicker en een beker melk.

Ook als u diabetes heeft, is een 'bedtime snack' van belang. Overleg met uw diëtist en/of diabetesverpleegkundige over een goede 'bedtime snack' en de diabetesmedicatie

Eiwitrijke voeding

Eiwitten in de voeding zijn nodig voor opbouw, onderhoud en herstel van onder andere de spieren. Ze komen vooral voor in melk en melkproducten, kaas, vlees, vis, kip, ei, sojaproducten, noten en pinda's en ook in peulvruchten zoals bruine bonen. Gebruik bij iedere maaltijd voldoende eiwitten om spiermassa en spierkracht te behouden. De eiwitten worden vooral als bouwstof benut als u ook voldoende beweegt.

Hieronder staan enkele voorbeelden hoe u kunt zorgen voor voldoende eiwitten in uw voeding.

- Gebruik bij elke maaltijd een zuivelproduct;
- Kies royaal hartig beleg op de boterham, zoals kaas, vis, ei, vlees of pindakaas;

- Vermeng noten of pinda's door de rijst of de pasta;
- Strooi extra geraspte kaas over gerechten;
- Kies eiwitrijke tussendoortjes, zoals een milkshake, (vruchten)kwark, Skyr, proteïnerijke zuivelproducten of een handje nootjes of pinda's;
- Kies dagelijks een ruime portie vis, kip/kalkoen, vegetarische vleesvervangers, ei of peulvruchten. Neem per week niet meer dan 300 gram rood vlees (rund-, varkensvlees) en wild. Dit advies geldt ook voor gezonde mensen.

Beweging

Iedere dag voldoende bewegen zorgt voor behoud van spierkracht en conditie. De eiwitten uit de voeding kunnen zich pas optimaal inbouwen in de spieren als u ook lichamelijk actief bent. Ga bijvoorbeeld wandelen, traplopen, fietsen, zwemmen of in de tuin werken.

Kracht oefeningen zijn ook aan te raden. Gebruik bijvoorbeeld halve literflesjes water als gewichtjes om uw armen te trainen. Uw benen kunt u al trainen door enkele keren achter elkaar vanuit een stoel op te staan.

Overleg met een fysiotherapeut wanneer u meer adviezen wilt over voldoende beweging en het trainen van de spieren.

Vitamines en mineralen

Bij levercirrose is er een grotere kans op tekorten aan vitamines en mineralen. Botontkalking komt vaak voor door een tekort aan vitamine D. Bij overmatig alcoholgebruik ontstaat een tekort aan B-vitamines. Overleg met uw arts of diëtist over het gebruik van een vitaminen- en mineralenpreparaat.

Alcohol

De lever kan alcohol niet meer onschadelijk maken. Gebruik daarom geen alcohol.

Koffie

Het drinken van 2 mokken koffie per dag wordt aanbevolen. Dit kan verslechtering van de lever vertragen.

Risico op ondervoeding

Patiënten met levercirrose lopen een groter risico op tekorten aan energie, eiwitten en andere voedingsstoffen. Door de ziekte is er meer energie en eiwit nodig, terwijl bijkomende klachten ervoor kunnen zorgen dat u minder gaat eten. Hierdoor is de kans op afname van spiermassa en spierkracht groter. Dit kunt u merken doordat de bovenarmen en bovenbenen dunner worden, u gewicht verliest en de conditie vermindert.

Als u geen vocht vasthoudt, kunt u aan uw lichaamsgewicht goed zien of u voldoende energie uit de voeding krijgt. Regelmatig wegen is dan ook verstandig.

Als het lichaam vocht vasthoudt is het gewicht niet te beoordelen. Uw gewicht kan goed lijken, terwijl er ondertussen toch sprake kan zijn van verlies van spieren en daardoor van ondervoeding. Alleen meten van uw lichaamsgewicht is om deze reden geen betrouwbare manier om het risico op ondervoeding vast te stellen.

Wanneer de eetlust niet goed is en u afvalt, is het verstandig om de voeding aan te passen door energie- en eiwitrijke voeding te kiezen. Hetzelfde geldt wanneer het gewicht gelijk blijft, maar de hoeveelheid vocht in de buik of benen toeneemt.

U kunt op de volgende manieren meer energie en eiwit gebruiken:

- Verdeel het eten over de dag en gebruik 5 tot 7 keer per dag een kleine maaltijd of een tussendoortje. Hierbij verdient een goed ontbijt en een maaltijd voor het slapen gaan extra aandacht – zie ook de informatie over de 'bedtimesnack';

- Neem tussendoortjes als volle melkproducten (volle vla, kwark, chocolademelk), een roomijsje, (ongezouten) noten, blokjes kaas, rolletjes vleeswaren, slaatjes, koek, gebak, chocolade met noten;
- Beperk het gebruik van bouillon, water, thee en koffie. Deze dranken vullen wel de maag, maar leveren geen voedingsstoffen. Vervang ze daarom liever door eiwitrijke dranken als volle melk, karnemelk, chocolademelk, milkshake of yoghurt drank.

Dieetpreparaten

Soms is het nodig om de voeding aan te vullen met dieetpreparaten, zoals drinkvoeding. Deze zijn niet te koop in de supermarkt, maar worden voorgeschreven door uw diëtist. De apotheek of facilitaire bedrijven kunnen deze producten leveren. De ziektekostenverzekeraar vergoedt de kosten op indicatie. Uw diëtist kan u hierover meer uitleg geven en adviseren.

Voeding bij complicaties van levercirrose

Zoutbeperking bij vochtophoping in de buikholte (ascites)

Als de levercirrose verergert, stroomt het bloed steeds moeilijker door de lever. Hierdoor ontstaat er een hoge druk in de ader die het bloed naar de lever voert. Deze toenemende druk in de poortader wordt portale hypertensie genoemd. Door de hoge druk komt er vocht vanuit de bloedvaten in de buikholte. Zo ontstaat ascites. De arts schrijft hierbij vochtafdrijvende medicatie voor (plastabletten/diuretica). Deze medicijnen werken beter als de hoeveelheid zout in de voeding wordt beperkt. Teveel zout houdt vocht vast in het lichaam, terwijl het juist de bedoeling is om het vocht kwijt te raken.

Gemiddeld gebruikt een volwassene ongeveer 9 gram zout per dag. Bij ascites wordt geadviseerd om maximaal 5 gram zout per dag te gebruiken.

Het meeste zout dat men onbewust binnen krijgt, komt uit kant en klare producten. Daarnaast zorgt het toevoegen van zout bij het bereiden van de maaltijd ook voor een hoge zoutinname. Het volgen van een zoutbeperkt dieet wordt als een belasting ervaren vanwege de veranderde smaak. Uw diëtist kan meer informatie geven over zoutarme producten en praktische adviezen over het smakelijk bereiden van de maaltijd. Voorkom dat u daardoor minder gaat eten. Voldoende eten is belangrijk om op gewicht te blijven en spierkracht te behouden.

Enkele algemene adviezen voor het volgen van een zoutbeperkte voeding:

- Voeg geen zout toe bij het bereiden van de maaltijden; Gebruik tuinkruiden of specerijen om de gerechten op smaak te maken.
- Vermijd kant-en-klaar maaltijden, sausjes en jus uit pakjes en zakjes, hartige snacks zoals kroketten, zoutjes, chips, bouillon(blokjes), soep uit pakjes of uit blik, gemarineerde, gepaneerde of gekruide vleessoorten en beperk het gebruik van groente uit pot of blik; Kies verse, onbewerkte voedingsmiddelen of onbewerkte diepvriesproducten
- Beperk het gebruik van kant-en-klare smaakmakers zoals ketjap, Maggi, Aromat en mosterd; Er zijn ook zoutarme smaakmakers te koop bij de wat grotere supermarkten. Bijvoorbeeld dieetzout, zoutarme Aromat, zoutarme ketjap, potgroentes van HAK met op het etiket 0 procent zout toegevoegd of vlees-, vis- en kipkruiden zonder zout.

Vochtbeperking

Wanneer u plastabletten gebruikt, is het verstandig om maximaal 2 liter vocht te drinken. Hieronder wordt ook verstaan het vocht uit bijvoorbeeld kwark, melk, vla en appelmoes.

Als de hoeveelheid natrium (zout) in het bloed te laag is adviseert de arts de hoeveelheid vocht tijdelijk te beperken tot 1 á 1½ liter per dag. Hierdoor kan het natriumgehalte in het bloed weer stijgen.

Hoe minder u mag drinken, hoe groter het risico op een tekort aan voedingsstoffen en hoe hoger het risico op ondervoeding. Beperk daarom het gebruik van caloriearme dranken, die ook geen eiwit bevatten zoals water, thee, koffie en limonade. Kies vooral melkproducten en als afwisseling een keer een glaasje vruchtensap.

Slokdarm spataderen (varices) door portale hypertensie

Door de verhoogde druk in de poortader kunnen spataderen in de slokdarm ontstaan. Het weefsel van de slokdarm is hierdoor kwetsbaarder, waardoor gemakkelijker bloedingen kunnen ontstaan. Daarom is het belangrijk om het eten goed te kauwen, en voedingsmiddelen met botjes en graten te vermijden.

Ophoping van afvalstoffen in het bloed (encefalopathie)

Als de werking van de lever verder achteruit gaat, kan de lever afvalstoffen niet meer goed onschadelijk maken. Ammoniak is een afvalstof, die via de bloedbaan naar de hersenen gaat, waarbij traagheid of verwardheid kan ontstaan. Ook bij spierafbraak komt ammoniak in het bloed. Houdt de spiermassa daarom op peil door te kiezen voor eiwitrijke voeding verdeeld over de dag. Zorg ook voor voldoende lichaamsbeweging.

Uw arts schrijft lactulose voor. Dit medicijn zorgt dat de ontlasting dun blijft en het lichaam snel kan verlaten. De hoeveelheid ammoniak in het bloed blijft hierdoor laag. Soms werkt de medicatie niet voldoende en kan het nodig zijn uw voeding aan te passen. De diëtist kan dan aanvullende adviezen geven.

Preventie van hepatitis E

Mensen met een chronische leveraandoening (zoals levercirrose) lopen een groter risico op besmetting met het hepatitis E virus. Het hepatitis E virus kan voorkomen in het vlees van varkens, wild zwijn en edelhert.

Het is belangrijk om dit vlees goed te verhitten, zodat het virus niet kan overleven. Kies geen worsten of vleeswaren, waarin rauw of onvoldoende verhit varkensvlees is verwerkt. Voorbeelden hiervan zijn leverworst, paté, bloedworst, boerenmetworst, salami, chorizo en fuet.

Meer informatie

Wanneer u meer informatie wenst over levercirrose en/of over de voeding bij levercirrose, kunt u terecht bij de volgende instanties:

- De Maag Lever Darm Stichting zet zich in voor de bestrijding van ziekten van het hele spijsverteringskanaal. Kijk voor meer informatie op www.mlds.nl.
- Het Voedingscentrum geeft algemene informatie over gezonde voeding: www.voedingscentrum.nl.
- De Nederlandse Leverpatiëntenvereniging (NLV) informeert, ondersteunt en behartigt de belangen van leverpatiënten. Kijk voor meer informatie op www.leverpatiëntenvereniging.nl.
- De Nederlandse Vereniging van Diëtisten: www.dieetditdieetdat.nl.

Vragen

Heeft u na het lezen van deze folder nog vragen of heeft u advies nodig vanwege slechte eetlust, of valt u teveel af, bespreek dit dan met uw behandelend diëtist.

© Netwerk Diëtisten MDL (maag-, darm- en leverziekten)

De inhoud van deze brochure is samengesteld door de werkgroep Lever van het Netwerk Diëtisten MDL.

Notities

De informatie in deze folder is belangrijk voor u. Als u moeite heeft met de Nederlandse taal, zorg dan dat u deze folder samen met iemand leest die de informatie voor u vertaalt of uitlegt.

The information in this brochure is important for you. If you have any difficulties understanding Dutch, please read this brochure together with somebody who can translate or explain the information to you.

Bu broşürdeki bilgi sizin için önemlidir. Hollandaca dilde zorlanıyorsanız, bu broşürü size tercüme edecek ya da açıklayacak biriyle birlikte okuyun.

Informacje zawarte w tym folderze są ważne dla Państwa. Jeśli język niderlandzki sprawia Państwu trudność, postarajcie się przeczytać informacje zawarte w tym folderze z kimś, kto może Państwu je przetłumaczyć lub objaśnić.

المعلومات المتواجدة في هذا المنشور مهمة بالنسبة لكم. إذا كنتم تواجهون صعوبة في اللغة الهولندية،
إحرصوا حينئذ على أن تقرأوا هذا المنشور بحضور شخص ما، الذي يترجم لك المعلومات الواردة فيه
أو بشرحها لكم.

Maasstad Ziekenhuis
Maasstadweg 21
3079 DZ Rotterdam

T: (010) 291 19 11

I: www.maasstadziekenhuis.nl / www.maasnik.nl (kinderwebsite)

I: www.maasstadziekenhuis.nl/mijn (patiëntenportaal)

